

*Чижова О. М.
доцент кафедри методики викладання
соціально-гуманітарних дисциплін
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова,
кандидат політичних наук, доцент (м. Київ)*

МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ ФІЛОСОФІЇ ПРАГМАТИЗМУ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Прагматизм, як філософсько-політична теорія, можна застосовувати при вивченні багатьох наук соціально-гуманітарного циклу: філософії, політології, соціології, соціології політики, психології, всесвітньої політичної історії, історії педагогіки та інших.

Слід підкреслити, що сьогодні відсутнє єдине визначення поняття “прагматизм”, а це свідчить про те, що уявлення про філософію прагматизму еволюціонує разом з розвитком філософської і політичної думки та широко застосовується в різних галузях знання, а це робить методологію використання цього поняття, як філософської категорії, різноманітною, складною і не простою для вивчення.

Філософський словник дає таке визначення цього поняття: “Прагматизм – це філософська течія, що базується на практиці як критерії істини і смислової значимості” [1, с. 320].

Прагматизм виникає завдяки Ч. Пірсу (1839–1914), який ввів термін “прагматизм” в статті “Як зробити наші ідеї ясними” (1878). У цій же статті була запропонована методологія дослідження, позначена згодом як принцип Пірса, який говорить, що при розгляді будь-якого предмета спостерігачеві або досліднику слід з’ясувати, які відчуття цей предмет у нього викликає і які практичні ефекти можуть з цього випливати. Прагматичний метод встановлює, що значення будь-якого ствердження, визначається тим способом дії (поведінки), який з нього випливає і виступає як методика вивчення політичних наук. Далі прагматизм розвивався в працях В. Джемса, Дж. Дьюї та ін.

Увага до прагматизму істотно зросла в другій половині ХХ століття з появою нової філософської школи, яка зосередилася на критиці логічного позитивізму, спираючись на власну версію прагматизму. Це були філософи – аналітики: В. Куайн, У. Селларс та ін. Їх концепція була потім розвинена Р. Рорті, який пізніше перейшов на позиції континентальної філософії та був критикований за релятивізм. Сучасний філософський прагматизм після цього розділився на аналітичний та релятивістський напрямки. Крім них існує також неокласичний напрямок, зокрема, представлений роботами С. Хаак. Вивчення цих напрямків можна простежити та спостерігати в курсі “Філософії”.

Мотиви використання філософії прагматизму знаходимо в творчості італійського політичного діяча епохи Відродження Н. Макіавеллі, політичне вчення якого широко прагматизується та застосовується при вивченні багатьох тем курсу “Політологія”, “Соціологія”, а також “Соціологія політики”.

Прагматизм та макіавеллізм характеризують політичну діяльність та цілі політичних суб’єктів в процесі політичних відносин. Саме поняття політичних суб’єктів включає цілий ряд компонентів: політичні партії, громадські організації, масові рухи та етносоціальні спільноти. Цих проблемних методичних питань торкаються практично всі вище названі соціально-політичні дисципліни.

Слід підкреслити, що використовуючи теорію прагматизму, згідно з поглядами Н. Макіавеллі, які сприяють розвиткові держави, констатуємо: у політичних вченнях Н. Макіавеллі індивідум нерідко приносився в жертву “суспільному благу”, а це ототожнюється не з “державним інтересом”, а з Батьківщиною. Студенти, при вивченні теорії прагматизму в поглядах Н. Макіавеллі, повинні уявити, що не абсолютистська держава, а Батьківщина – народ стала для нього кінцевим критерієм суспільної й індивідуальної моралі.

Проблема використання теорії прагматизму в навчально-виховному процесі важлива для з’ясування суті сучасних політичних режимів під такими прогресивними гаслами як свобода, рівність, єдність, самореалізація. Напевне, після падіння останньої імперії можна говорити про “еру прагматизму” у світовому політичному процесі, а також про те, що реалізацією політичного прагматизму є інформаційна влада, яка під фасадом відкритості політичної влади створює тотальний інформаційний контроль над суспільством та маніпулює суспільною свідомістю.

Отже, суспільна свідомість є результатом діяльності засобів масових комунікацій, які вкладають тему прагматизму в суспільну свідомість як методологію застосування теорії прагматизму при вивченні курсу “Політологія”.

За часів Н. Макіавеллі, вважалося, хто контролює власність, той володіє світом, а головною цінністю постіндустріальної ери став інтелект.

Працею “Правитель” Н. Макіавеллі підтвердив, що він був одним із самих блискучих дипломатів своєї епохи і гідним представником школи Флорентійської дипломатії – школи майбутнього практичного прагматизму. Наукові положення його основних праць широко використовуються при вивченні соціально-політичних наук, а особливо в курсі “Історія зарубіжних політичних вчень”.

Теорію прагматизму асоціюють, з точки зору використання при вивченні політичних наук, з Г. Спенсером – англійським мислителем, М. Вебером – німецьким соціологом.

Основу соціологічних поглядів Г. Спенсера складають прагматичні тенденції: процеси диференціації та інтеграції, зокрема, структурні та фундаментальні диференціації, що є методологією вивчення багатьох наук: філософії, політології, соціології.

Вивчаючи ці дисципліни студенти повинні з'ясувати, що Г. Спенсер вважав, що будь-яке свідоме втручання у перебіг процесів суспільної еволюції з метою їх прискорення або зміни у бажаному напрямі може завдати людям шкоди. Цим він пояснює своє негативне ставлення до будь-яких практичних спроб революційної перебудови суспільного устрою.

Що стосується філософського знання, то його основою складає, по Г. Спенсеру, метод аналогії між біологічним організмом, його еволюцією і соціальним, надорганічним організмом і його еволюцією. Цей метод, згідно з теорією прагматизму, ґрунтувався на тому, що і там, і там відбувається перехід від простого до складного.

Проблеми політичної науки, поставлені в різні періоди ХХ ст., і є предметом обговорення і дальшого дослідження в сучасних умовах. Не під силу охарактеризувати всі напрямки сучасної науки про політиків, що повинні уяснити студенти, які вивчають політичні науки, зокрема, політологію. Тут можна визначити лише деякі найважливіші проблеми. Для сучасної політичної науки характерна неоднорідність сфери предмета досліджень, багатоманітність і суперечливість теорій, ідей, міркувань про політику, політичну владу, політичні відносини, про їх місце і ролі в політичному процесі. Всі ці методологічні питання розглядаються багатьма політичними науками, а теорія прагматизму є їх підґрунтям.

Широка і багатоманітна панорама сучасної світової політичної думки пов'язана з творчістю німецького соціолога М. Вебера, автора праць з економіки, права, філософії, історії та соціології. Найвагоміша його заслуга полягає у розвитку методологічних аспектів соціології. Зростання соціальної ролі науки, по М. Веберу, є втіленням принципу прагматизації.

Окремим напрямом його наукових досліджень була соціологія політики і права, а метод розуміючої соціології дав змогу прагматично оцінити зміст і механізми влади. Керуючись теорією прагматизму, М. Вебер значну увагу приділив аналізу апарату влади, а веберівські дослідження започаткували концепції наукового управління суспільства. Прагматичні проблеми, які він розглядав, є і нині провідними в соціології. Теорією прагматизму і тепер методично керуються фахівці при вивченні соціальної структури, процесів соціальних змін, при аналізі соціальних диспозицій особистостей, її ціннісних орієнтацій, поведінки у виробничій, політичній та соціальній сферах.

Підкреслимо: становище і соціології, і політології в системі політичних наук кінця ХІХ – початку ХХ ст. не було однозначним. Тривалий час соціальні дослідження практично не були пов'язані з теоретичною соціологією і лише наприкінці ХІХ ст. у працях Е. Дюркгейма, М. Вебера, Тьонніса становище змінилося і вже на початку ХХ ст. проблема поєднання теоретичної та емпіричної соціології, під впливом теорії прагматизму, актуалізується, починається розробка методології емпіричних соціальних досліджень [2].

Основні ідеї теорії прагматизму, які слід використовувати при вивченні політичних наук, були сформульовані американським мислителем Ч. Пірсом, а також

В. Джемсом та Д. Дьюї, тобто чітко простежується думка, що прагматизм і гуманізм близько споріднені, що вони можуть вважатися як одне, єдине ціле.

Отже, спочатку ХХ ст. в науці про політику утвердились різні напрями і школи, визначились важливі орієнтації і концепції, які слід використовувати при вивченні курсів соціально-політичних наук.

Л і т е р а т у р а :

1. *Шинкарук В. І.* Вид-во Акад. наук укр. РСР / В. І. Шинкарук. – 1986, 800 с.
2. *Піча В. М.* Соціологія. Загальний курс / В. М. Піча. – К., 2000.